

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.111:81'25

О. В. Зосімова

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ АМЕРИКАНСЬКИХ І БРИТАНСЬКИХ МУЛЬТФІЛЬМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто проблему перекладу назв сучасних американських і британських мультфільмів українською мовою. З'ясовано, що основними способами відтворення таких заголовків є прямий (еквівалентний) переклад, транскрипція і транслітерація, трансформація й заміна оригінального заголовка. Вибір способу перекладу залежить від багатьох чинників, зокрема культурологічного, естетичного та комерційного. Важливу роль при цьому має стратегія жанрово-сміслової адаптації назви. У будь-якому разі першорядним завданням перекладача є реалізація прагматичного потенціалу заголовка.

Ключові слова: мультфільм, назва, заголовок, спосіб перекладу, стратегія, адаптація.

Зосімова О.В. Способы перевода названий американских и британских мультфильмов на украинский язык. В статье рассматривается проблема перевода названий современных американских и британских мультфильмов на украинский язык. Определено, что основными способами передачи таких заголовков являются прямой (эквивалентный) перевод, транскрипция и транслитерация, трансформация и замена оригинального заголовка. Выбор способа перевода зависит от многих факторов, в частности культурологического, эстетического и коммерческого. Важную роль при этом имеет стратегия жанрово-смысловой адаптации названия. В любом случае первостепенной задачей переводчика является реализация прагматического потенциала заголовка.

Ключевые слова: мультфильм, название, заголовок, способ перевода, стратегия, адаптация.

Zosimova O.V. Ways of Translating American and British Cartoon Titles into Ukrainian.

The article deals with the problem of translating contemporary American and British cartoon titles into Ukrainian. The analysis of the data comprising over 100 examples shows that the main ways of translating the titles under discussion are equivalent translation, transcription and transliteration, transformation and substitution for the original name. The choice of the translation method depends on many factors, such as cultural, aesthetic and commercial ones. The strategy of genre and sense adaptation of the cartoon titles is particularly important for the process of their translating. Anyway, the primary aim of a translator is to realise the pragmatic potential of the film name. For achieving this goal it is necessary to remember that cartoon titles perform a very important advertising function: they are to attract the audience's attention, get the people interested and make them watch the film. In order to appeal to children the cartoon title should be comprehensible, enjoyable and catchy. It should be both informative (related to the film plot) and intriguing, i.e. stimulating children's interest in the story. To meet these requirements the translator must have a thorough knowledge of the source and the target languages, the culture of the countries in question as well as marketing strategies in the sphere of film distribution.

Key words: cartoon, name, title, way of translating, strategy, adaptation.

Адекватне відтворення заголовка художнього твору засобами іноземної мови часто стає справжнім викликом для перекладача, оскільки назва є одним із вагомих компонентів організації літературного тексту й виконує важливу інформативну, естетичну, а нерідко й жанровизначальну функцію. Назви сучасних аудіовізуальних творів, до яких належать кінофільми та мультиплікація, часто являють собою передусім рекламні заголовки, основна мета яких — привернути увагу потенційної аудиторії, викликати зацікавлення й спонукати до перегляду. Для цього, адаптуючи оригінальну назву фільму, перекладачеві необхідно зберегти прагматичний ефект, що не завжди є легким завданням через наявність у заголовку етномовного компонента, стилістичну різноплановість лексики, граматичні особливості мови-джерела й мови-реципієнта тощо.

Проблема перекладу назв аудіовізуальних творів привертає сьогодні пильну увагу науковців різних країн, однак здебільшого вчені, зокрема В. Бердіс [6], Лу Їн [11], О. Крисало та З. Громова [3], І. Мілевич [4], М.С. Пеня-Сервель [8], А. Трофименко й Л. Калиниченко [5] та Ксуедонг Ші [9], аналізують заголовки художніх фільмів, тоді як мультиплікація, попри її специфічну цільову аудиторію та зумовлені цим жанрові особливості, у такому аспекті спеціально не вивчалася.

Мета цієї статті — визначити основні способи відтворення назв сучасних англійських мультфільмів в українському перекладі.

Грунтовно дослідивши шляхи передачі назв американських художніх фільмів засобами російської та латиської мов, І. Мілевич зазначає, що перекладачі здебільшого дотримуються таких стратегій адаптації, як жанрова, смислова та повернення до першоджерела (у випадку з назвами екранізацій літературних творів) [4, с. 71]. На основі аналізу способів відтворення назв іноземних кінофільмів китайською мовою Ксуедонг Ші визначив чільні принципи такого перекладу, зокрема художній, комерційний та принцип культурної трансформації [9, с. 608–610]. Лу Їн протиставляє дві основні групи перекладацьких прийомів роботи з кінозаголовками, а саме: транслітерацію, буквальний переклад та експлікацію, орієнтовані на збереження оригінальної назви, і натомість — адаптацію та створення нового заголовка, яке в будь-якому разі повинно максимально точно відповідати змістові фільму [11, с. 171–173].

Аналіз понад ста українських відповідників назв американських і британських анімаційних фільмів [2] дає нам підстави виокремити чотири основні способи перекладу таких заголовків.

Прямий (еквівалентний) переклад застосовують, коли в оригінальній назві мультфільму відсутні культурноспецифічні компоненти, наприклад: *“Sing”* — «Співай», *“Ice Age”* — «Льодовиковий період», *“How to Train Your Dragon”* — «Як приборкати дракона», *“Toy Story”* — «Історія іграшок» та ін. Разом із тим, навіть у цьому випадку можливі певні трансформації, що роблять назву анімаційного фільму більш звичною для носія мови-реципієнта. Так, стилістично нейтральні англійські номінації *“Planes”* та *“Happy Feet”* в українському варіанті перетворилися, відповідно, на «Літачки» й «Веселі ніжки»

завдяки використанню поширених у нашій мові зменшено-пестливих суфіксів. Так само назву *“Brother Bear”* було перекладено як «Братик-ведмедик», що є цілком доречним, ураховуючи цільову аудиторію цього мультфільму, якій добре знайомі персонажі українських народних казок на кшталт Лисички-Сестрички, Ведмедика-Братика, Зайчика-Побігайчика та ін.

У випадку, коли назвою анімаційного фільму є ім'я головного героя, назва місцевості, де відбувається дія, тощо, перекладачі найчастіше вдаються до **транскрипції** (*“Scooby-Doo”* – «Скубі-Ду», *“Shrek”* – «Шрек»), рідше – **транслітерації** (*The Gruffalo* – «Груффало»). Використання цього прийому також може поєднуватися із застосуванням зменшено-пестливих форм. Так, кумедні персонажі мультфільму *“The Smurfs”* перетворилися в українському варіанті на «Смурфиків». У перекладі назви *“Shawn the Sheep”* («Баранчик Шон») ім'я героя просто транскрибували, тоді як англійське слово *sheep* («баран, вівця») було замінено на демінутив «баранчик».

Третій спосіб, що застосовується в процесі перекладу назв анімаційних фільмів, передбачає **трансформацію** оригінального заголовка, наприклад заміну лексичних одиниць, додавання елементів або, навпаки, скорочення назви тощо. Причини, з яких відбуваються подібні зміни, можуть бути різними. Це культурологічні, комерційні, естетичні або інші чинники. Так, в англомовного глядача назва *“Return to Never Land”* неодмінно викличе асоціацію з відомим романом-казкою Дж. М. Баррі «Пітер Пен»: чіткою вказівкою на це є назва чарівної країни *Neverland*. Хоча цей твір відомий українському читачеві, номінація «Нетландія» (в інших перекладах «Нібіландія» або навіть «Неверленд») усе ж таки потребує додаткового пояснення, тому цілком доречним, на нашу думку, є не буквальний переклад, «Повернення до Нетландії», а дещо трансформований відповідник, «Пітер Пен у Нетландії», що й був використаний у нашому кінопрокаті. Аби зробити зрозумілішою назву мультфільму *“Tinker Bell and the Great Fairy Rescue”*, що має у своєму складі ім'я іншого персонажа книги Дж. М. Баррі – *Tinker Bell*, перекладачі замінили його апелятивом *фея*, отримавши в результаті яскраву та водночас цілком зрозумілу українському глядачеві назву – «Фея: фантастичний порятунок». Заголовок анімаційного фільму *“Legends of Oz: Dorothy’s Return”* містить ім'я його головної героїні. Хоча повість-казка американського письменника Л.Ф. Баума «Чарівник Країни Оз» давно відома в Україні, ім'я Дороти не настільки міцно пов'язане в нашій свідомості саме з цим твором. Разом із тим, Смарагдове Місто, правителем якого є Оз, одразу викликає «правильні» асоціації. Отже, вважаємо цілком логічною заміну, яку застосували в цьому випадку перекладачі, а саме: «Оз: Повернення у Смарагдове Місто».

Культурологічний чинник визначив спосіб перекладу заголовка *“A Christmas Carol”*, де *carol* – це популярний у Великій Британії жанр різдвяного гімну. Назва мультфільму в цілому асоціюється в англомовній аудиторії з повістю Чарльза Діккенса – повчальною історією про старого скнару Ебенезера Скруджа, який протягом різдвяної ночі переосмислює свої життєві цінності. Тож цілком логічно, що у вітчизняному прокаті мультфільм вийшов під назвою «Різдвяна історія», що повністю відповідає сюжетові твору

й водночас не містить реалій чи алюзій, з якими не досить добре обізнаний український глядач. Цілком виправданою є також субституція маловідомої географічної назви *Cimarron* у дуже вдалому, на наш погляд, перекладі заголовка популярного американського мультфільму "*Spirit: Stallion of the Cimarron*" – «Спіріт: душа прерій». Топонім було замінено загальною назвою *прерії*, тоді як відтворення семантики імені головного героя – волелюбного коня Спіріта, втраченої через застосування транслітерації, стало можливим завдяки доданому елементу – іменникові *душа* (*spirit* – 'дух, душа'). Також в українському варіанті немає відповідника лексеми *stallion* ('жеребець'), яку навряд чи вподобали б у цьому контексті наші глядачі.

Аби уникнути перекладу досить специфічної англійської лексеми *melt-down* ('розплавлення'), в україномовній версії назви другої частини популярного мультфільму "*Ice Age 2: The Meltdown*" – «Льодовиковий період-2: Глобальне потепління». Назви, що складаються з одних дієприкметників, що не мають в англійській мові ні категорії роду, ні числа, цілком доречно перекладати з додаванням іменників, що робить заголовок більш інформативним та привабливим, наприклад: "*Frozen*" – «Крижане серце», "*Tangled*" – «Заплутана історія». В англійській мові на позначення певної родини вживається прізвище сім'ї у формі множини з означеним артиклем (*the Browns, the Smiths* тощо), отже, назва мультфільму на кшталт "*The Croods*" для англієця чи американця є цілком прозорою. Натомість чуже для нас прізвище *Крудс*, тим більше вжите в множині, навряд чи стало б інформативною й ефектною назвою, тому, безперечно, виправданим є застосування в перекладі прийому додавання: «Сімейка Крудсів». Слово *сімейка* цілком промовисто вказує також на комедійний жанр цієї анімаційної картини.

Переклад назв мультфільмів досить часто супроводжується смисловою або жанровою адаптацією, яка за допомогою заміни чи додавання лексичних елементів розширює (компенсує) смислову або жанрову недостатність дослівного перекладу [4, с. 69]. Так, в українській версії назви британського анімаційного фільму "*Valiant*" – «Веліант: пернатий спецназ» – транскрибоване ім'я головного героя доповнено словосполученням, що певною мірою натякає на сюжет твору, у якому йдеться про голубів-суперагентів. В англійському заголовку такої вказівки немає, імовірно через те, що саме ім'я *Valiant* означає 'доблесний, хоробрий'. Оригінальна назва анімаційного фільму "*Secret of the Wings*" (буквально: «Таємниця крил») передбачає неоднозначність тлумачення, тоді як український відповідник, доповнений прикметником *магічні* («Таємниця магічних крил»), одразу викликає асоціації з казкою, якою і є ця стрічка. На нашу думку, з метою жанрової адаптації в процесі перекладу було також внесено зміни до назв таких мультфільмів, як "*Ratchet and Clank*" («Ретчет і Кланк: галактичні рейнджери») та "*Coraline*" («Кораліна у світі кошмарів»; саме такий варіант було використано в нашому кінопрокаті [2]).

Цікавим прикладом застосування стратегії жанрово-смислової адаптації є переклад заголовка анімаційного фільму "*Shark Bait*" (дослівно: «Наживка

для акули»). Імовірно, аби не налякати потенційну дитячу аудиторію (чи їхніх батьків), перекладачі додали до назви гумористичне роз'яснення: «Наживка для акули: не дуже страшне кіно», тим самим повідомляючи, що цей мультфільм не належить до жанру жахів, а є цілком прийнятним для сімейного перегляду.

Варто зазначити, що трансформації назви можуть бути зумовлені найнесподіванішими чинниками. Так, у деяких країнах американський мультфільм *“Moana”* (за іменем головної героїні) вийшов у прокат під назвою «Ваяна», зокрема, через те, що під час пошуку стрічки в мережі Інтернет діти з легкістю можуть натрапити на інформацію про відому італійську порноакторку Моану Поцці. До речі, у самій Італії назву мультфільму взагалі перекладали як «Океанія», адже «Моана» в гавайській мові означає «океан, море» [2].

Іноді трансформація назви передбачає випущення певних елементів, що не є ключовими в заголовку, наприклад: *“The Reef 2: High Tide”* – «Риф-2» (*high tide* дослівно перекладається як «приплив», що може в українській мові бути сприйняте як дієслово), *“Teenage Mutant Ninja Turtles”* – «Черепашки-ніндзя» (дослівний переклад назви відомого мультсеріалу як «Ніндзя-черепахи-мутанти підліткового віку» навряд чи сприяв би його популярності).

Четвертий спосіб, до якого також досить часто вдаються в процесі перекладу назв мультфільмів, – це повна **заміна** оригінального заголовка. Так, назва *“The Outback”* дослівно означає «малонаселений район в Австралії, розташований далеко від морського узбережжя» [7]. Аби зробити заголовок більш ефективним і привабити потенційного глядача, в українському прокаті мультфільм випустили під назвою «Пухнасті проти Зубастих», що виконує рекламну функцію й цілком відповідає сюжетові картини, у якій ідеться про пригоди циркових тварин у дикій природі. Більш комерційно успішним є також український відповідник назви анімаційної комедії *“Free Birds”* – «Індики: Назад у майбутнє», який вельми прозоро натякає на фантастичні пригоди головних героїв, а отже, має більші шанси привабити шанувальників жанру, ніж романтично-піднесений заголовок «Вільні птахи».

Як відомо, труднощі для перекладу часто становлять фразеологічні одиниці та інша національно маркована лексика. Наприклад, оригінальна назва мультфільму *“The Nut Job”* (дослівно: «Горіхова справа») передусім натякає на сюжет картини, герої якої – білки та інші мешканці міського парку – змушені пограбувати крамницю зі своїми улюбленими ласощами. Однак, з іншого боку, *nut job* – це вираз, який у розмовному мовленні означає «божевільна або ексцентрична людина» [10], що й зумовлює дотепність заголовка. Українською мовою цей полісемантизм передати неможливо, тому назву замінили на «Реальна білка», що, по-перше, є інформативною, а по-друге, зберігає стилістичне забарвлення оригіналу, адже в цьому контексті реалізується саме неформальне значення прикметника «реальний», яке, до речі, теж найімовірніше з'явилося в нашій мові під впливом англійської. Скорочена традиційна формула казкової кінцівки *lived happily ever after* («жили вони довго й щасливо»; дослівно: «відтоді завжди жили щасливо»)

стала основою назви анімаційної комедії *“Happily N’ever After”*, у якій через певні непорозуміння історія Попелюшки розгортається аж ніяк не за звичним сценарієм. Якщо в англійській назві до прислівника *ever* у своєрідний спосіб (за допомогою апострофа) додали префікс *n’*, в українській зробити щось подібне досить складно: це неодмінно призведе до зміни значення виразу в цілому, та й у будь-якому випадку ця казкова формула в нашій мові є не надто вдалою назвою для мультфільму. Тому обраний у вітчизняному прокаті заголовок «Нові пригоди Попелюшки» є значно більш промовистим і звичним для сприйняття.

Іноді, адаптуючи назви англомовних фільмів, перекладачі вдаються до використання певних сталих виразів мови-реципієнта. Так, англійський заголовок *“Barnyard”* (дослівно *barnyard* – ‘двір для худоби’) було змінено на «Роги й копита». Звісно, ця назва значно краща, ніж буквальный переклад з англійської, але слід зазначити, що, по-перше, вона все ж таки є калькою з російської мови (на жаль, як і багато інших українських заголовків іноземних кінокартин). По-друге, вираз *роги й копита* зазвичай уживають на позначення фіктивних підприємств. На наш погляд, у людей, які читали роман класиків радянської літератури І. Льфа та Є. Петрова «Золоте теля», заголовок «Роги й копита» викликає асоціації саме з певними шахрайськими схемами в бізнесі, тобто дає хибне уявлення про сюжет. Для більшості ж потенційних глядачів це лише якась трохи дивна «анатомічна» назва мультфільму про веселі пригоди тварин, хоча, цілком можливо, вона успішно виконує рекламну функцію, привертаючи увагу своєю незвичністю та своєрідним гумором.

Отже, основними способами відтворення назв сучасних американських і британських мультфільмів українською мовою є пряий (еквівалентний) переклад, транскрипція і транслітерація, трансформація та заміна оригінального заголовка. Вибір способу перекладу залежить від багатьох чинників, зокрема культурологічного, естетичного та комерційного. Важливу роль при цьому має стратегія жанрово-сміслової адаптації назви. У будь-якому разі першорядним завданням перекладача є реалізація прагматичного потенціалу оригінального заголовка.

Перспективи дослідження особливостей перекладу аудіовізуальних творів убачаємо в розгляді способів адекватного відтворення національно-культурного компонента англомовних мультиплікаційних фільмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Кияк Т.Р.**, Науменко А.М., Огуй О.Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручн. Київ, 2008. 543 с. 2. **Кіно-Театр.уа:** сайт. URL: <http://kino-teatr.ua/uk/> (дата звернення: 10.01.2017). 3. **Крисало О.В.**, Громова З.В. Стратегії перекладу назв кінофільмів//Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. № 13 (248). С. 190–194. 4. **Милевич И.** Стратегии перевода названий фильмов//Русский язык за рубежом. 2007. № 5. С. 65–71. 5. **Трофименко А.В.**, Калиниченко Л.О. Лінгвістичні особливості перекладу назв англомовних художніх фільмів//Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. № 13 (248). С. 231–236. 6. **Berdis, V.** English film titles and their Czech equivalents [E-resource]. Brno, 2013. 45 s. URL: https://is.muni.cz/th/385313/pedf_b/BAKALARKA_final.pdf (viewed 6 January, 2017). 7. **Oxford** Advanced Learner’s Dictionary

[E-resource]. URL: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (viewed 11 January, 2017). 8. **Peña-Cervel, M. S.** Motivating film title translation: A cognitive analysis [E-resource]// *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*. 2016. #66. Pp. 301–339. URL: <http://www.ucm.es/info/circulo/no66/pena.pdf> (viewed 5 January, 2017). 9. **Shi, Xuedong.** The English Film Title Translation Strategies [E-resource]// *Journal of Language Teaching and Research*. 2014. Vol. 5. No. 3. Pp. 606–610. URL: <http://www.academypublication.com/issues/past/jltr/vol05/03/16.pdf> (viewed 6 January, 2017). 10. **The American Heritage Dictionary of the English Language** [E-resource]. URL: <http://www.ahdictionary.com> (viewed 9 January, 2017). 11. **Yin, Lu.** On the Translation of English Movie Titles [E-resource]// *Asian Social Science*. 2009. Vol. 5. No. 3. URL: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/268> (viewed 6 January, 2017).

Зосімова Оксана Віталіївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри практики англійського усного і писемного мовлення, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61168, Україна.

E-mail: oksanazosimova@ukr.net
tel. (0572) 68-43-25;
<http://orcid.org/0000-0002-5446-2222>

Zosimova Oksana Vitaliivna – Ph.D in Philology, Associate Professor, Department of Practice of Oral and Written English, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska Str. 2, Kharkiv, 61168, Ukraine.